

ГЪРКОМАНСТВО, гърчеене – увлечение по гръцкия език и подражание на гръцката мода и бит на част от най-заможните и образовани слоеве от българския народ през 18 – началото на 19 в. Благоприятни условия за разпространяване на гръцкото влияние по българските земи са традиционно-то общуване между българи и гърци още от Ранното средновековие, зависимостта на българските земи от *Цариградската патриаршия*, чиито представители (повечето гърци) разпространяват гръцкия език, и др. Гъркоманството е най-разпространено в Южна Тракия, Македония и в някои от по-големите митрополитски седалища – Пловдив, Търново, Охрид, където живеят гърци или гърцизирани етнически групи. Стопански по-активни и привилегирани от местните архиепери, те се превръщат в привилегирована прослойка, в чиито ръце са православната община, църквата, училището. Започнало като външно подражателство, гърчеенето довежда често до деформиране на българското народно-съзнание, като с укрепването му (от средата на 19 в.) гърчеенето постепенно се изживява.

ГЪРЛЙЧЕВО БЪЛЕ – друго име на *Огнивче*.

ГЪРЛЙЧКОВ Григор (17.I.1862–13.X.1935) – ветеринарен лекар микробиолог; организатор на лабораторната диагностика на заразните болести и производството на ваксини, серуми и диагностични средства в България. Роден в Щип (днес в Република Македония). Завършва ветеринарна медицина в Лион, Франция (1892). Изучава (1899) приготвянето и използването на серум против чума по едрите преживни животни в Санкт Петербург и в Чита, Сибир. Проучва (1906) чумата по говедата и други эпизоотии в Турция с цел да се предотврати разпространението им в България. Първ директор (1901–09) на Ветеринарно-санитарната станция в София. Трудове: „Чумата по едрия рогат добитък“ (1906), „Охтиката (туберкулозата) в човека, домашните животни и птици“ (1910) и др.

ГЪРМЕН – село в Благоевградска област, 113 km югоизточно от Благоевград. Център на община с 15 съставни селища. Население 1707 жители. Разположено е в североизточната част на Гоцеделчевската котловина, в западните разклонения на Родопския рид Дъбраш, край река Места, на височина 520 m. На запад от селото тече река Канина, приток на Места, включена

в системата на язовир „Доспат“. Континентално-средиземноморски климат. Бедни наносни и ерозиранни лесивирани почви. • Отглеждат се тютюн, зърно, овоши (ябълки). Овцевъдство, говедовъдство. • Читалище „Искра“ (1923). Музейна археологическа сбирка. Запазена е църквата „Св. Георги“ (1898). • В квартал Заграде Места са останките на античния град *Никополис ad Nestum*. Селището е споменато в османотурски документи от 1625 с името Гръбляни. През Възраждането е открито училище (1867). По Берлинския договор 1878 селото остава в Османската империя. През 1901 в него е основан комитет на *Вътрешната македонска революционна организация*. По време на *Илинденско-Преображенското въстание* 1903 жители от Гърмен се присъединяват към четата на Атанас Тешовалията. През Първата балканска война 1912–13 бежанци от Гърмен се събират в днешния Велинград, постъпват доброволци в българската армия и участват в освобождението на Пиринския край. Селото е върнато на България по Букурещкия мирен договор 1913.

Шестстотин-годишните чинари в село Гърмен, Благоевградска област

Църквата „Св. Георги“ в село Гърмен, Благоевградска област

Константин Гърнев. „Кавалджия“. 1934

ГЪРНЕВ Константин (Кочо) Георгиев (18.I.1894–6.VI.1966) – живописец. Роден в село Либяхово (днес село Илинден, Благоевградска област). От 1920 до 1924 следва в Художествената академия в София при Иван Ангелов и Иван Мървичка. През 1930 завършва живопис при Херман Грьобер и Франц фон Щук в Мюнхен, където остава да работи. Организира в България самостоятелна изложба през 1934; в чужбина устройва 13 самостоятелни изложби. Член-основател на мюнхенското дружество на художниците „Павилион“, известно време е негов председател. Изкуството му се характеризира с експресивност и синтез на форми и колорит. Творби: „Цирк в Мюнхен“ (1932), „Танцьорка на въже“ (1933), „Кавалджия“ (1934), „Дете с китара“ (1948), „Стрижене на овци“ (1952), „Българска майка“ (1954), „Български кукли“ и др. Умира в Мюнхен.

ГЪРЦИ – етническа група в България, заселила се през античността по Черноморието, включваща и потомци на елинизирано местно население. Днес са съсредоточени главно по Южното черноморие и в Пловдив. Движението на населението с гръцка идентичност във времето е динамично – поради близостта на Гърция то може да

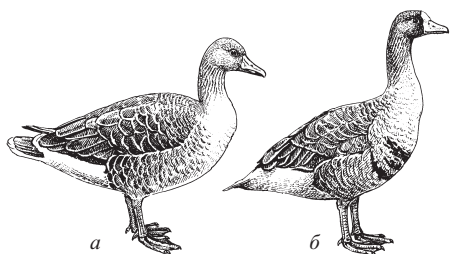
Бронзова матрица за отливане на съдове. Открита край село Гърчиново, Търговищка област

реагира на драматичните исторически процеси на Южните Балкани с изселване. В началото на 20 в. гръцкото население по българските земи наброява 67 000 души. Силни са разместванията по време на Балканските войни 1912–13 и Първата световна война 1914–18, през 1920–26 броят на гърците намалява шест пъти. По-голямата част от днешните гърци в България са наследници на гръцки политемигранти, заселили се в страната след Гражданската война в Гърция (1946–49). Сред населението и днес има силни миграционни и изселнически стремежи, които наред със сключването на смесени бракове с българи обясняват намаляването на числеността на групата. Според преброяването през 2011 числеността на гърците е 1379 души при 3409 души през 2001 (не се включват *каракачаните*, които обявяват гръцкия език за майчин, но са в различна етническа номинация в преброяванията). По-голямата част от гърците изповядват източно православие, малка част – ислям.

ГЪРЧІНОВО – село в Търговищка област, община Опака, 9 km западно от Опака. Население 592 жители. Разположено е в източната част на Дунавската хълмиста равнина, в северните разклонения на Поповските възвишения, в долината на река Черни Лом, на височина 97 m. Умереноконтинентален климат. Преобладават черноземи, файоземи и наносни почви. ● Зърнопроизводство, лозарство, зеленчукопроизводство, фуражни култури, говедовъдство, овцевъдство, козевъдство. ● Читалище „Отец Паисий“ (1928). Паметник на загиналите във войните 1912–18. ● На 4 km от селото, в местността Суватите, има следи от антично селище; намерена е бронзова матрица (края на 6 в. пр.Хр.) за отливане на сребърни и златни съдове – забележителен паметник на тракийската *торевтика*. Върху матрицата има сцена с изображения на елен, лъвове, орел и други животни. Селището се споменава в османотурски регистър за овцевъдите от 1573 с името Кърчува и в документ от 1622 – с името Гърчънова.

ГЪСКИ (Anserinae) – подсемейство птици от разред Гъскоподобни. Тялото е дълго до 60 cm, с мек пух. Човката е плоска, шията – дълга. Известни са 17 вида, разпространени по цялата суша, край водоеми; в България се срещат седем вида, прелетни. Сивата гъска (Anser anser) се среща по време

Гъски. а – сива; б – белочела

на прелета, рядко гнезди в България. Месото е с високи вкусови качества. Голямата белочела гъска (*Anser albifrons*) е един от най-често срещаните видове по време на прелета. Червеният ангъч (*Tadorna ferruginea*) и Белият ангъч (*Tadorna tadorna*) са защитени видове. Повечето видове гъски са ценни ловни обекти. Домашната гъска произхожда от сивата. Одомашнена е преди повече от 3000 години. Оперението ѝ е сиво, бяло, пъстро. Масата на гъските е 5–9 kg, на гъсоците – 11–16 kg. Снася 12–40 яйца годишно. Отглежда се за месо, черен дроб, пух и др. Стопански се използва 6–8 години. Породите се разпределят според големината: тежки („Емденска гъска“, „Тулузка гъска“), средно тежки („Померанска гъска“, „Ланденска гъска“, „Бенковска гъска“, „Италианска бяла гъска“ и др.) и леки породи („Китайска гъска“, „Канадска гъска“ и др.). В България се отглеждат *местни гъски* и културните породи „Тулузка гъска“, „Емденска гъска“ и др. От гъските също се създават хибриди. Използват се междупородни и междулинейни съчетания. Хибридите „Бела 1“ е получен в България от „Бенковската гъска“ и от „Ланденската гъска“. На 105 дни достига телесна маса 5350 g, на черния дроб – 635 g. Гъските заемат 1,2 % от всички отглеждани птици в България; 99,4 % от тях се отглеждат в малките стопанства (2006). От гъските в големите стопанства 29,2 % се отглеждат за угояване, 37,7 % са родители.

ГЪОВРЕН – село в Смолянска област, община Девин, 20 km южно от Девин. Население 798 жители. Разположено е в северния склон на Триградското карстово плато, Западни Родопи, на височина над 1000 m. На запад от селото тече Триградска река, която се връзва силно в мраморите на Родопите и на север от село Триград

образува красивото *Триградско ждрело*. Планински климат. Преобладават рендзини, литосоли и кафяви планинско-горски почви. • Шивашки цех. Картофопроизводство, фуражни култури, овцевъдство, говедовъдство. • Селището съществува от времето на османското владичество. Според предание по тези места българите начело с Гордъо войвода водят (след 1371) четиринадесетдневен бой с османските нашественици. По Българо-турската спогодба 1886 селото остава под османската власт. Върнато е на България по Букурещкия мирен договор 1913. Първото училище е открито през 1928. През 1956 е основано читалище „Назъм Хикмет“ (днес „Светлина“). Природен резерват „Казаните“ (161 ha).

ГЪОКОВА Стайка Иванова (7.IX.1930) – народна певица. Родена в село Тас тепе (днес село Смолник, Бургаска област). От 1951 е солистка в Радио София, от 1953 – в Радио Стара Загора. От 1951 е артистка солистка в Главна дирекция „Българска музика“. Изпълнява предимно тракийски народни песни – „Аврам Зорница думаше“, „Турците дялба делили“, „Слънце ле мило, мамино“ и др. От 1960 се установява в София и пее с Йовчо *Карауанов*. Изнасят заедно над 1000 концерта.

ГЪОЛА – вж *гъдулка*.

ГЪОЛЕЧИЦА, Гюлчица – име на местността *Рударница* до 1989.

ГЪОПСА – друго име на река *Стряма*.

ГЪОРДЖЕВАТА КЪЩА в Смолян – възрожденска къща в квартал Райково от типа на родопските братски къщи. Паметник на културата. Строена е за братя Гърджеви и обединява две самостоятелни жилища (раз-

Гърджевата къща в Смолян

положени симетрично едно спрямо друго) на три нива с повече от 15 стаи. Размерите (дължина над 20 m) и характерната архитектура са впечатляващи. Високи каменни зидове затварят приземния етаж (с „вотрешния“ двор) и междинния (или зимния) етаж. Белите стени с многобройни прозорци, рамкирани с дърво на южната фасада, еркерите и архитектонизираните комини оформят пластиката на горния етаж. На фронтоните на главната фасада е изписана годината на строежа – 1875. Както планът, така и фасадата са симетрични – над входните врати има еркерни *къошкове*. Къщата е разположена свободно в двор и има допълнителни входи от северната страна. Свидетелства за много висока жилищна култура. Приземието съдържа вътрешен двор, обслужващи помещения, тоалетни и одър (характерно обширно преддверие, което се среща на всеки етаж). Пространствата на приземието и на междинния етаж преливат едно в друго посредством стълбите и балкона на втория етаж, където са разположени зимното жилищно помещение с огнище (коша, *вж къщи*) и една стая (*соба*). Горният етаж (кат) е изграден от камък от север, запад и изток, като само еркерните стаи (*къошкове*) са по-богато остъквени и с паянтови стени (плетарка); на юг е изцяло изграден от лека дървена конструкция и с многобройни прозорци, които осветяват обилно представителните помещения на собата и одъра, където се посрещат гостите и се извършват някои стопански дейности през лятото. От големия горен салон (одър, потон), който има изискан детайл и две изявени композиционни оси, се влиза и в лятното жилищно помещение (*къщи*) и в складовото помещение (*клет*).

ГЮДЕРОВ Борис Василев (12.II.1927–23.V.2001) – спортист волейболист и треньор по волейбол. Роден в Перник. Състезател на „Миньор“ Перник и на националния отбор на България по волейбол (от 1948), на който 15 години е капитан. Носител е на бронзов медал от световното първенство в Прага (1949) и в Москва (1952).

ГЮДЖЕВ Атанас Димитров (24.X.1847–12.XII.1936) – живописец. Роден в Стара Загора. Баща на Димитър Гюдженев. Ученик на майстор Стоян Андонов и на Станислав Доспевски. Работи сам и заедно със Стоян Андонов стенописи и икони в църквите „Св. Иван Рилски“ (1864), „Св. св. Константин и Елена“ (1865), „Св.

Марина“ (1866) в Пловдив и в църкви в Хасково, Асеновград, Перущица и околните села. През 1874 рисува стенописите в църквата „Св. св. Константин и Елена“ в Пазарджик. През 1883 създава декорите и костюмите, както и завесата гилотина за постановката на драмата „Иванку, убиецът на Асеня I“ от Васил Друмев в любителския театър в Стара Загора. Изявява се и като актьор. Умира в Стара Загора.

ГЮДЖЕВ Димитър Атанасов (26.I.1891–25.VIII.1979) – живописец и педагог. Роден в Стара Загора. Син на Атанас Гюдженев. Учи живопис в Държавното художествено-индустриално училище в София (1910–13) при Цено Тодоров, в Националното училище за изящни изкуства в Париж (1913–14) при Феликс Кормон, завършва (1915) Художествената академия в София при Иван Мърквичка. Член-основател на Дружеството на южнобългарските художници, член на дружество „Съвременно изкуство“ (от 1920), член (от 1929) и председател (1931–41) на Съюза на дружествата на художниците. Творческата си дейност започва като сценограф. Заедно с Никола Кожухаров създава (1914) за театъра в Стара Загора завеса гилотина, върху която изобразява Аполон и музите. В началото на 20 в. рисува декори за различни читалищни сцени. Като военен художник по време на Първата световна война 1914–18 рисува картини, които разкриват жестокия лик на войната – „Обоз на път“ (1916), „През Мо-

Димитър Гюдженев. „Цар Симеон I“

